

ULUBEY / AKPINAR MAHALLESİ'NDEN BİR MEYDAN ÇEŞMESİ ÖRNEĞİ: BEŞOLUK ÇEŞMESİ

Prof. Dr. Ahmet Ali BAYHAN*

Özet

Canik dağlarının yamacına yaslanmış olarak kurulmuş olan Ulubey ilçesi, Ordu ilinin önde gelen ilçelerinden biridir ve özellikle 1071 Malazgirt Savaşı'nın ardından Çepniler başta olmak üzere Türkmenlerin yerleşimine sahne olmuş tarihi bir yöredir. Ordu-Sivas yolu üzerinde, Küpkaya Kanyonu, Çağlayan Şelalesi ve Ohtamış Şelalesi gibi doğal güzellikleri, Şuayip Tepesi ve Sayacabaşı gibi mesire alanları, Şahinkayası gibi doğal spor (dağ ve tırmanma) alanı, Çubuklu Kalesi, Kıranyağmur Kaya Mezarı, Kıranyağmur Çeşmesi ve Camii, Kızılın ve Sarpdere Köprüleri gibi arkeolojik ve sanat yapıları ile doğal, tarihi ve kültürel bakımdan oldukça zengin olan Ulubey ilçesindeki önemli eserlerden birisi de Akpınar Mahallesi'nde bulunan Beşoluk Çeşmesi'dir. XIX. Yüzyıl sonlarına tarihlendirilen ve aynı zamanda 'Akpınar Çeşmesi' adıyla müsemma olan **Beşoluk Çeşmesi**, aslında halkın su ihtiyacını karşılamak amacıyla bağımsız olarak inşa edilmiş 'umumi veya mahalle çeşmeleri' sınıfında şehir içi çeşmeleri olarak tasnif edilebileceği gibi, evlerin arasında kendine has küçük bir meydana konumu, herhangi bir yapıya bitişik olmayan müstakil yapısı ve üçü yuvarlak kemerli birer nişle hareketlendirilmiş dört cepheli mimari tipi ile özellikle İstanbul'da yoğunlaşan ancak bazı Anadolu kentlerinde de örneklerine rastlanılan Osmanlı meydan çeşmelerinin taşradan önemli bir numunesi durumundadır. Bu çalışmada mimari hususiyetleri nedeniyle Beşoluk Çeşmesi, öncelikle detaylı bir şekilde incelenmiş ve tanıtılmış, ardından da Anadolu Türk mimarisi içerisindeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ordu, Ulubey, Osmanlı, Meydan Çeşmesi, Su Yapısı

Abstract

The Ulubey District, located on the skirts of Canik Mountains, is one of the major districts of the city of Ordu and a historical area that witnessed the settlement of Turkmen people, mainly Chepni people, after the Battle of Manzikert in 1071. The district is rich in natural historical and cultural assets such as Küpkaya Canyon, Çağlayan Waterfall and Ohtamış Waterfall; picnic areas such as Şuayip Hill and Sayacabaşı area; Şahinkayası for outdoor sports (trekking and climbing); archaeological and works of art such as Çubuklu Castle, Kıranyağmur Rock Tombs, Kıranyağmur Fountain and Mosque and Kızılın and Sarpdere Bridges. One of the main artefacts in the district is **Beşoluk Fountain**, located in Akpınar Street. Dated back to the end of the 19th Century, the fountain is also known as 'Akpınar Fountain'. While it can be categorised into 'communal or street fountains' within the category of city fountains built individually to meet public's need for water, it is also a significant exemplar of the Ottoman square fountains which have a detached structure and are located in a small square amongst houses, and are mostly found in Constantinople but can also be found in certain Anatolian cities with four-fronted architectural style each decorated with niches three of which are round-arched. In this study, Beşoluk Fountain was initially examined in terms of its architectural characteristics and then presented with the aim of determining its place and significance in the Anatolian Turkish architecture.

Key Words: Ordu, Ulubey, Ottoman, Square Fountain, Water Building

* Ordu Üniversitesi Rektör Yardımcısı ve Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı, Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi, e-mail: bayhanahmetali@hotmail.com

Giriş

Ordu'yu Sivas'a bağlayan devlet karayolunu üzerinde bulunan Ulubey İlçesi, Canik dağlarının yamacında, denizden 586 m yükseklikte kurulmuş olup, kuzeyden Altınordu, kuzeybatıdan Perşembe, batıdan Gürgentepe, güneydoğudan Kabadüz, güneyden Mesudiye ve güneybatıdan Gölköy ilçeleri ile sınırlıdır. Dağlık bir arazi yapısına sahip olan ilçede 'Karadeniz iklimi' geçerli olup, buna bağlı olarak tarıma elverişli alanlarda fındık, tarım dışı alanlarda ise geniş yapraklı ormanlar, yörenin bitki örtüsünü teşkil eder. Melet Irmağı'nın bir kolu olan Sarpdere ilçenin en önemli su kaynağıdır. 31.12.2012 tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sonuçlarına göre ilçenin genel nüfusu 16.999'dur. Ulubey ve çevresinin 1071 Malazgirt Meydan Muharebesi'nin akabinde Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde, Danişmendoğulları beyliğinin egemenliği altında olmakla birlikte XI.- XII. Yüzyıllarda meskûn mahal olmadığı, daha sonra Selçuklu toprak sistemindeki 'ikta' geleneğine uygun olarak XIV.-XV. Yüzyıllarda Mesudiye'yi merkez edinmiş, Çepnilerden Bayram oğlu Hacı Emir İbrahim adlı bir Türkmen beyinin kurduğu Hacıemiroğulları Beyliği'nin sınırları içerisinde iskâna açıldığı anlaşılmaktadır.¹ Osmanlı padişahı Yıldırım Beyazıt'ın Karadeniz Bölgesi'ndeki beylikleri idaresi altına almasından sonra, Çelebi Mehmet'in Anadolu birliğini tesis etme çabaları çerçevesinde Ulubey'den Mesudiye'ye kadar uzanan iç bölgeler de Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. Fatih Sultan Mehmet zamanında 1455 yılında tımar olarak dağıtılmasının ardından bir Türkmen beyinin adıyla 'Sevdeslü/Ulugbeylü' olarak anılmaya başlanan yöre, Osmanlı devrinde dağınık bir yerleşime sahiptir. Şuayib nahiyesi 1041 ve 1043 numaralı defterlerde geçen nahiyeler arasında en çok köyün bulunduğu ve doğal olarak en geniş sınırlı nahiyedir. 1520 yılında Fermude kazası olarak gösterilen bugünkü Kabadüz ilçe

¹S. Çebi, Ordu Tarihi ve 50. Yılda Ordu Şehri, Ordu, 1973, s. 29; O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul, 1984, s. 512; B. Yediylıdız, Ordu Kazası Sosyal Tarihi, Ankara, 1985, s. 41; a.mlf., Ordu Tarihinden İzler, Ankara, 2000, s. 35-41; İ. H. Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara, 1988, s. 153; Y. Yücel, Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, Ankara, 1991, s. 1-8; E. Merçil, "Anadolu Beylikleri", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, III, İstanbul, 1991, s. 139; F. Sümer, Çepniler, İstanbul, 1992, s. 13; M. Bilgin, "Giresun Bölgesinde Türkmen Beylikleri ve İskan Hareketleri", Giresun Tarihi Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, 1997, s. 88-94; M. Öz, XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı, Ankara, 1999, s. 18; N. Demir, Ordu İli ve Yöresi Ağızları, Ankara, 2001, s. 29-36; a.mlf., "Hacıemiroğulları Beyliği", Türkler, C. 6, Ankara, 2002, s. 824-829; a.mlf., Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Tarihi Alt Yapısı (Tarih – Etnik Yapı – Dil – Kültür), Ankara, 2005, s. 62-65; Danişmendname (Haz.: Necati Demir), Niksar, 1999, s. 18-20.

merkezinin kuzey kesimleri de 1835-1845 yılları arasında bu nahiyeye bağlıdır. Bu yerler dışında bugünkü Ulubey ilçe merkezinin kuzey bölgeleri ile 1520 yılı haritasında Şayıblü nahiyesi olarak geçen alanda bu nahiyenin sınırları arasında yer almaktaydı. Müslüman ve gayrimüslimlerin beraber yaşadığı bu nahiyeye de toplam 22 köyden oluşmaktaydı. 1041 ve 1043 numaralı defterlere göre bu nahiyede bulunan köylerin isimleri şu şekildeydi: Eymür, Alicik, Meşayih, Arpaköy, Şuayib, Eyüblü, Akpınar, Terzili, Fındıklı, Bayadı, Çatallu, Mecidli, Diğer Akpınar, Artuklu, Sayacı, Uzunisa, Delikkaya, Diğer Uzunisa, Hatıblü, Çağanos, Behellü ve Kurul. Nitekim 1834 tarihli 1041 Numaralı Nüfus Ceride Defteri'nde Akpınar'da yaşayan Müslim ve gayrimüslim nüfus hakkında yazılan verilerde; Köyde 7 yerli 13 göçebe hane vardı. Köyde toplam 44 erkek nüfus kaydedilmişti ki, yaklaşık nüfusunun 90-100 kişi civarında olduğu tahmin edilmektedir. Diğer Akpınar adıyla kaydedilmiş köyde ise 17 yerli, 39 göçebe hanesi kaydedilmişti. Bu hanelerde 161 erkek nüfusun kaydedildiği görülen toplam nüfusunun 320 kişi civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu köylere ait gayrimüslim nüfuslar incelendiğinde ise yalnızca Akpınar köyünde 2 hanede 7 erkek nüfus kaydı vardır.²

18 Mayıs 1837 tarihli belgeye göre Akpınar Köyü 'nde imamı ve muhtarı ve muhtar-ı sanisi kaydedilmiştir.³ Yine aynı tarihlerde Ermeni Sayaca Köyü adıyla Akpınar ve Meşayih köylerindeki Reayanın Şuayib nahiyesine tabi olarak bir kethüda ile temsil edildikleri anlaşılmaktadır.⁴

Küpkaya Kanyonu, Çağlayan Şelalesi ve Ohtamış Şelalesi gibi doğal güzellikleri, Şuayip Tepesi ve Sayacabaşı gibi mesire alanları, Şahinkayası gibi doğal spor (dağ ve tırmanma) alanı, Çubuklu Kalesi, Kıranyağmur Kaya Mezarı, Kıranyağmur Çeşmesi ve Camii, Kızılın ve Sarpdere Köprüleri gibi arkeolojik ve sanat yapıları ile doğal, tarihi ve kültürel bakımdan oldukça zengin olan ve 1957'de ilçe statüsü kazanmış olan Ulubey'deki, önemli değerlerden birisi de Akpınar Mahallesi'nde yer alan Beşoluk Çeşmesi'dir.⁵

² Suat Feyyaz Günaydın, 1831 Nüfus Sayımına Göre Ordu Merkez Kazası Nüfusu (Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu, 2011, s. 20-29.

³ BOA, ML.CRD, 17, 15 S .1253, 18 Mayıs 1837.

⁴ BOA, ML.CRD, 17, 15 S .1253

⁵ <http://www.orduulubey.gov.tr/>

Çeşmenin Mimari Tanıtımı

'Akpınar Çeşmesi' adıyla müsemma olan Beşoluk Çeşmesi, ilçe merkezine yaklaşık 7 km. mesafede olup, Akpınar Mahallesi'nin meydanında yer almaktadır. Ordu-Mesudiye yolu güzergâhında olup, bu yolda seyahat edenlerin istifadelerine sunulmuş bir yapı olarak dikkat çekmektedir. Üzerinde kitabesi olmadığından ne zaman ve kim tarafından inşa edildiği bilinmeyen çeşmenin, mevcut mimari dokusu itibarıyla XIX. Yüzyılın sonlarında yapılmış olabileceği tahmin edilmektedir.

Yapının doğu, batı ve kuzey cepheleri çeşme olarak düzenlenmiştir. Genişliği 1.60 m, yüksekliği 1.42 m. ve derinliği 0.10 m. ölçülerinde yuvarlak kemerli bir nişe sahip olan doğu cephede, birisi günümüzde kör tapa ile kapatılmış durumda iki adet lüle mevcuttur. Sağlam lülenin ucuna bir musluk yerleştirilmiştir. Biri kemer kilit taşının hemen altında, diğeri de orta kısımda olmak üzere iki tane gülbezek motifinin yer aldığı tespit edilmiştir. Taşa işlenmiş olan gülbezeler, bir daire içerisinde altı dilimli olarak düzenlenmişlerdir. Cephenin kuzey köşesinde oldukça yoğun deformasyon söz konusudur. Cephenin önünde taşa oyulmuş bir yalak ile onun iki tarafına yerleştirilmiş ve yükseklikleri fazla olmayan kare şekilli birer köşe taşı (mastaba) vardır. Cephe büyük oranda deforme olmuş, hafif dışarı taşıntılı bir taş saçak ile son bulmaktadır.

Kuzey cephe, 1.60 m. genişliğinde, 1.42 m. yüksekliğinde, 0.10 m. derinliğinde ve oldukça sağlam vaziyette yuvarlak kemerli bir nişe sahiptir. Nişin içerisinde iki lüle vardır ve bunlardan soldaki bir kör tapa ile kapatılmışken diğerine bir musluk yerleştirilmiş durumdadır. Lülelerin hemen üzerindeki bölümlere taşa işlenmiş birer gülbezek motifi yerleştirilmiştir. Gülbezelerin üzerinde ve tam ortada olmak üzere bir kitabelik dikkat çekiyor, fakat kitabe yerinden söküldüğü için mahiyeti hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Cephenin önünde, taşa oyulmuş bir yalağın ortalağı iki köşe taşı (mastaba) mevcuttur. Köşe taşlarından kuzeydoğu köşedeki yüksekliği fazla olmayan orijinal yapısını hala muhafaza ederken, kuzeybatı köşedeki ise batı cephenin kuzey ucundaki ile birlikte 'L' şekilli olarak ve daha yüksek biçimde yeniden düzenlenmiştir. İki yönü dikkate alındığında 0.95 x 0.95 m. ölçülerinde bir büyük köşe taşı oluşmuş durumdadır. Cephe doğu cepheye oranla daha sağlam vaziyette hafif dışarı taşıntılı bir taş saçak ile son bulmaktadır.

Çeşmenin üçüncü cephesi olan batı yüzde, 1.60 m. genişliğinde, 1.42 m. yüksekliğinde, 0.10 m. derinliğinde ve oldukça sağlam vaziyette yuvarlak kemerli bir nişin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Nişin içerisinde iki lüle bulunmaktadır. Bunlardan güney taraftaki kör tapa ile kapatılmışken, kuzey taraftaki ucuna bağlanan bir muslukla işler vaziyettedir. Nişin içerisinde diğer cephelerdeki gibi gülbezeklere yer verilmediği görülmektedir. Cephenin önünde taşa oyulmuş bir yalak vardır. Yalağın sol kenarında kuzey cephedeki köşe taşı ile beraber düzenlenmiş 0.95 x 0.95 m. boyutlarında 'L' biçiminde bir köşe taşı (mastaba) bulunmaktayken, güney ucunda köşe taşına yer verilmemiş, burası boş bırakılmıştır. Cephe oldukça sağlam durumda, hafif dışarı taşıntılı bir taş saçak ile son bulmaktadır.

Hafif dışarıya taşıntılı bir taş kornişle nihayetlenen güney cephenin ortasında, 0.90 m. yüksekliğinde ve 0.43 m. genişliğinde, alt kısmı deforme olmuş dikdörtgen şekilli bir açıklık mevcuttur. Burası su haznesinin açıklığıdır. Kaynaktan temin edilen su, künk borularıyla hazneye ulaştırılmaktadır. Bu cephe, hazne açıklığı dışında herhangi bir hareketlilik ve süs unsuru da içermemektedir.

Çeşmenin üzeri, dört yöne eğimli, düzgün kesme taştan örülmüş ve yüzeyinde herhangi bir dekorasyon bulunmayan oldukça yalın bir çatı ile kapatılmış durumdadır.

Değerlendirme ve Sonuç

Ulubey ilçesine bağlı Akpınar Mahallesi'nden tanıtmaya çalıştığımız Beşoluk Çeşmesi, aslında halkın su ihtiyacını karşılamak amacıyla bağımsız olarak inşa edilmiş 'umumi veya mahalle çeşmeleri' sınıfında şehir içi çeşmeleri olarak tasnif edilebilir. Ancak içinde bulunduğu mahallenin merkezinde konumlandırılmış ve üç cepheli müstakil bir yapı olması nedeniyle, 'hem halka su vermek, hem de şehir peyzajını tezeyin etmek için mühim mevkilere yapılmış, mimari değeri yüksek eserler' olarak tanımlanan 'Meydan Çeşmeleri' tipinde abidevi çeşmeler grubunda bir hayrat eseri olarak değerlendirmek mümkündür. Meydan Çeşmeleri, abidevi bir eleman olarak, bilhassa Osmanlı döneminde Lale devrinden itibaren görülmeye başlar. Şehircilik bakımından tetkik edilirse, bu tip çeşmeler, ticari ve sosyal hayatın kesafet peyda ettiği yerlere veya seramonik ehemmiyeti olan mahallere ve umumiyetle dini abidelerin

yanında teşekkül etmiş mühim meydanların ortalarında yapılmışlardır.⁶ İstanbul/Eğrikapı İvaz Efendi Camii'nin yakınındaki meydanda yer alan çeşme (XVI. Yüzyıl Sonu), Kumkapı Nişancısı'ndaki Halil Cevkan Çeşmesi (1590-91), Mahmud Paşa Camii avlusu dışında küçük bir meydanın ortasında yer alan Güzelce Mahmud Paşa Çeşmesi (1621-22), Silivrikapı Valide Saliha Sultan Çeşmesi (1725-26), Topkapı Sarayı'nın esas girişi Bab-ı Hümayun'un karşısında bulunan Sultan III. Ahmet Çeşmesi (1728-29), Tophane Meydanı'nda Sultan I. Mahmud tarafından yaptırılan Tophane Meydan Çeşmesi (1732), Azapkapı Saliha Sultan Çeşmesi (1732-33), Beykoz İshak Ağa Çeşmesi (1746), Kabataş Hekimoğlu Ali Paşa Çeşmesi (1732-33), Galata/Perşembepazarı'ndaki Kethüda Yahya Ağa Çeşmesi (1732-33), Kadirga Esmâ Sultan Çeşmesi (1782), Süleymaniye Camii önündeki meydan çeşmesi (1792-93), Boğaziçi'nde Küçüksu mesiresinde Mihrişah Valide Sultan vakfı olarak 1806-07'de inşa ettirilen çeşme, Unkapanı Kapani Hacı Ahmed Ağa Çeşmesi (1817-18), Beşiktaş ile Maçka arasında Bezmialem Valide Sultan Çeşmesi (1839), Çengelköy KavasbaşıAğmet Ağa Çeşmesi (1853-54), Kâğıthane Sultan II. Abdülhamid Çeşmesi (1892-93), Tophane Nusretiye Camii'nin önünde iken 1957 yılında Maçka'ya götürülen İtalyan Mimar Darenco'nun inşa ettiği meydan çeşmesi (1901), Yıldız-Balmumcu Kışlası çevresinde 1888-89 tarihli çeşmeler ile Sultan Ahmet Meydanı'nda Mimar M. Spitta'nın projesine göre yapılarak İmparator II. Wilhelm tarafından II. Abdülhamid'e hediye edilen ve 27 Ocak 1901'de törenle açılan Alman Çeşmesi ve İtalyan Mimar P. Canonica tarafından bir meydan çeşmesi olarak tasarlandığı anlaşılan ve 1928 yılında açılan Taksim'deki Cumhuriyet Anıtı, Osmanlı mimarisindeki bu tip meydan çeşmelerinin anıtsal örnekleri olarak zikredilebilir.⁷Bu anlamda Ordu iline bağlı Altınordu ilçesindeki Yalı Camii'nin karşısında, küçük meydanda yer alan ve Trabzon Valisi Hazine Darzade Osman Paşa tarafından yaptırılan şadırvan da yakın çevreden güzel bir meydan çeşmesi örneği olarak verilebilir.⁸Erzurum'da dört yönünde lüle ve muslukları bulunan ve mahalli olarak 'dört güllü' olarak anılan

⁶ A. Aytöre, "Türkler'de Su Mimarisi", Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi (19-24 Ekim 1959, Ankara), Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara, 1962, s. 58-59.

⁷ S. Eyice, "Çeşme" Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 8, İstanbul, 1993, s. 280-282.

⁸ 81 İlde Kültür ve Şehir Ordu, İstanbul, 2012, s. 138.

meydan çeşmeleri vardır.⁹ Bunların en dikkat çeken örneklerinden birisi, 1745 tarihli Dörtgüllü Çeşmesi'dir.¹⁰

Yukarıda örnekleri sıralanan meydan çeşmeleri çoğunlukla dört cephelidir.¹¹ Ulubey / Akpınar Mahallesi'nden incelediğimiz Beşoluk Çeşmesi, üç cepheli düzeniyle meydan çeşmeleri içerisinde farklı bir yapı sergilemektedir. Bu açıdan İstanbul/Azapkapı'da, Hacı Âmâ Mahallesi'nde Sultan I. Mahmud tarafından annesi ve II. Mustafa'nın zevcesi Saliha Sultan adına 1732-33'te yaptırılan Azapkapı Çeşmesi ve Sebili ile benzerliğe sahiptir; Bir cephesi ortadan ileri taşkın üç pencereleli bir sebil ile iki yanında birer çeşme bulunmaktadır. Diğer üç cephe ise sadece düz mermer kaplıdır.¹² Beşoluk Çeşmesi'nde ise doğu, batı ve kuzey cepheler birer yuvarlak kemerli niş ile hareketlendirilmişken, sadece su haznesinin açıklığını içeren dördüncü cephe olan güney yüzü ise yalın bırakılmıştır.

Beşoluk Çeşmesi'nin üç cephesinde karşımıza çıkan 1.60 m. genişliğinde, 1.42 m. yüksekliğinde ve 0.10 m. derinliğindeki yuvarlak kemerler, düz cepheleri hareketlendirmek üzere tamamen tezyini bir değer taşıyan sağır kemerler biçiminde değerlendirilmektedir.¹³ Form itibarıyla bu kemer tipi, Lale devrinden başlayarak Osmanlı Devleti'nin geç dönemine damgasını vuran batılılaşma evresinin karakteristik bir ögesidir.¹⁴ Çeşmenin doğu ve kuzey cephesindeki nişlerin içerisinde farklı yerlerde gülbezek motiflerine yer verildiği görülmektedir. Yüzeyleri oyma ve kabartmalı yapraklarla stilize edilmiş bir gülü andıran ve adına gülce de denilen gülbezeler, Türk ve İslam mimarisinde kitabeliklerin ya da çeşitli yüzeylerin ortasına yerleştirilerek o yüzeylere hareket kazandırma düşüncesiyle yaygın biçimde kullanılmıştır.¹⁵ Osmanlı yapılarında kimi gülçeler beş kollu yıldız biçiminde ve çevresi çerçevesel bir

⁹ H. Gündoğdu-A. A. Bayhan-M. Aslan, Sanat Tarihi Açısından Erzurum, Erzurum, 2010, s. 266.

¹⁰ H. Yurttaş-H. Özkan, Tarihi Erzurum Çeşmeleri ve Su Yolları, Erzurum, 2002, s. 77-80.

¹¹ A. Aytöre, "Türkler'de Su Mimarisi", Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi (19-24 Ekim 1959, Ankara), Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara, 1962, s. 59.

¹² S. Eyice, "Azapkapı Çeşmesi ve Sebili" Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 4, İstanbul, 1991, s. 310-311.

¹³ S. Mülayim, "Kemer" Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 25, Ankara, 2002, s. 252.

¹⁴ S. Eyice, "Batılılaşma-Mimari" Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 5, İstanbul, 1992, s. 171-181.

¹⁵ D. Hasol, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, İstanbul, 1990, s. 216.

pafta halindeyken, Beşoluk Çeşmesi'ndeki gülbezeklerin iç içe iki daire içerisine yerleştirilmiş altı dilimli oldukları görülür.

Beşoluk Çeşmesi'nde üst örtü, dört yöne eğimli bir çatı formunda düzenlenmiştir. Ayrıca dört cephede de hafif dışarıya doğru taşıntı yapan taş saçaklarla çatı kuşatılmış durumdadır. Bu düzenlemenin amacı, hem yapıya estetik bir görünüş kazandırmak, hem de yağın kar ve yağmur sularının daha kolay yapıdan uzaklaşmasını temin ederek binanın tahrip olmasını önlemektir.¹⁶

Yukarıda serdedilen bilgiler ve değerlendirmeler neticesinde Ordu iline bağlı Ulubey ilçesinin Akpınar Mahallesi'nde XIX. Yüzyıl sonlarında inşa edildiği tahmin edilen Beşoluk Çeşmesi, evlerin arasında kendine has küçük bir meydandaki konumu, herhangi bir yapıya bitişik olmayan müstakil yapısı ve üçü yuvarlak kemerli birer nişle hareketlendirilmiş dört cepheli mimari tipi ile özellikle İstanbul'da yoğunlaşan ancak bazı Anadolu kentlerinde de örneklerine rastlanılan meydan çeşmelerinin taşradan önemli bir numunesi olarak kabul edilmelidir.

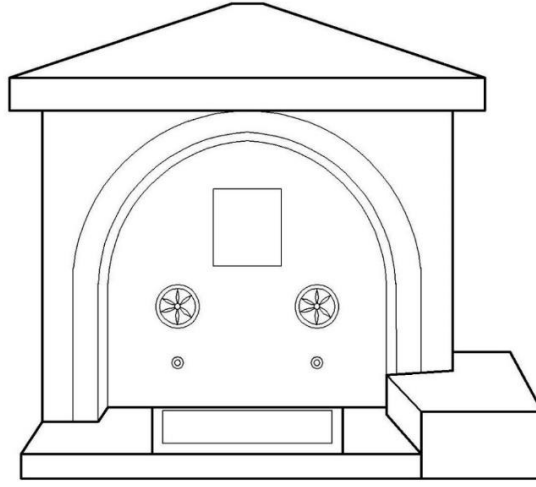
Kaynakça

- Aytöre A., “Türkler’de Su Mimarisi”, Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi (19-24 Ekim 1959, Ankara), Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara, 1962
- Aytöre A., “Türkler’de Su Mimarisi”, Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi (19-24 Ekim 1959, Ankara), Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara, 1962
- Bilgin M., “Giresun Bölgesinde Türkmen Beylikleri ve İskan Hareketleri”, Giresun Tarihi Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, 1997
- Çebi S., Ordu Tarihi ve 50. Yılda Ordu Şehri, Ordu, 1973
- DANIŞMENDNAME, (Haz.: Necati Demir), Niksar, 1999
- Demir N., Ordu İli ve Yöresi Ağzları, Ankara, 2001
- Demir N., Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Tarihi Alt Yapısı (Tarih – Etnik Yapı – Dil – Kültür), Ankara, 2005
- Demir N., “Hacıemiroğulları Beyliği”, Türkler, C. 6, Ankara, 2002

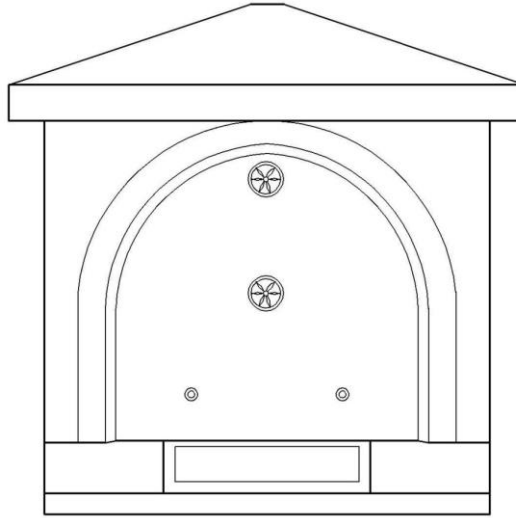
¹⁶ M. Denктаş, Karaman Çeşmeleri, Kayseri, 2000, s. 198.

- Denktaş M., Karaman Çeşmeleri, Kayseri, 2000,
- Eyice S., “Azapkapı Çeşmesi ve Sebili” Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 4, İstanbul, 1991
- Eyice S., “Batılılaşma-Mimari” Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 5, İstanbul, 1992
- Eyice S., “Çeşme” Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 8, İstanbul, 1993
- Günaydın S. F., 1831 Nüfus Sayımına Göre Ordu Merkez Kazası Nüfusu (Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu, 2011
- Gündoğdu H. -A. A. Bayhan-M. Aslan, Sanat Tarihi Açısından Erzurum, Erzurum, 2010
- Hasol D., Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, İstanbul, 1990
- Merçil E., “Anadolu Beylikleri”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, III, İstanbul, 1991
- Mülayim S., “Kemer” Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 25, Ankara, 2002
- Öz M., XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı, Ankara, 1999
- Sümer F., Çepniler, İstanbul, 1992
- Turan O., Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul, 1984
- Uzunçarşılı İ. H., Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara
- Yediyıldız B., Ordu Kazası Sosyal Tarihi, Ankara, 1985
- Yediyıldız B., Ordu Tarihinden İzler, Ankara, 2000
- Yurttaş H. -H. Özkan, Tarihi Erzurum Çeşmeleri ve Su Yolları, Erzurum, 2002
- Yücel Y., Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, Ankara, 1991
- BOA, ML.CRD, 17, 15 S .1253, 18 Mayıs 1837
- 81 İlde Kültür ve Şehir Ordu, İstanbul, 2012
- <http://www.orduulubey.gov.tr/>

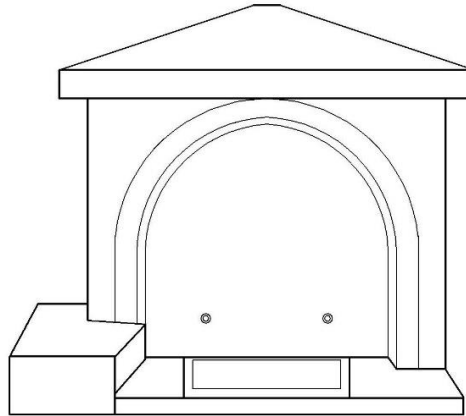
ÇİZİMLER:

Çizim 1- Beşoluk Çeşmesi Kuzey Cephesi

Çizim 2- Beşoluk Çeşmesi Doğu Cephesi

Çizim 3- Beşoluk Çeşmesi Batı Cephesi

RESİMLER

Resim 1- Beşoluk Çeşmesi'nin Kuzey ve Batı Cepheleri

Resim 2- Beşoluk Çeşmesi'nin Kuzey ve Doğu Cepheleri

Resim 3- Beşoluk Çeşmesi'nin Güneydoğudan Görünüş